

MEROLA, UN POBLE

**Rosa Serra
Jordi Miralda**

Autors: Rosa Serra i Rotés (part històrica)
Jordi Miralda i Iñigo (part folklòrica)

Fotografia: Josep M^a. Vilà
Jaume Vilà

**Portada
i dibuixos:** Ernest Parcerisa

Edita: Associació Cultural Esplai
Comissió Caminada Popular

Impressió: Gràfiques Sunyer - Navàs

Dipòsit Legal: B-36.719/1990

INDEX

1. INTRODUCCIÓ

2. ELS ORÍGENS HISTÒRICS: ELS SEGLES IX I X (LES PRIMERES NOTÍCIES DE MEROLA).

3. MEROLA EN ELS SEGLES XI I XII:

3.1-L'Església de Sta. Maria

3.2-La Mare de Déu de Merola

3.3-Els senyors del castell

3.4-El Castell de Merola

4. LA BAIXA EDAT MITJANA: SEGLES XIII, XIV I XV.

4.1-Merola sota el domini reial

4.2-La gent de Merola a l'època medieval

5. ELS SEGLES XVI, XVII I XVIII:

5.1-Els primers anys de l'època moderna

5.2-La nova església de Merola

5.3-El segle XVIII

5.4-Els hostals del camí ral

6. ELS SEGLES XIX I XX:

7. COSTUMS I FOLKLORE:

7.1-La llegenda del castell de Merola

7.2-El ball de Nans i Cascavells

7.3-Costums religiosos

7.4-La nova imatge de la Mare de Déu

7.5-El contrapàs dels Merolans

8. ANNEX 1: LES CONSUETUDS DE MEROLA DE L'ANY 1745

ANNEX 2: El Tresor de Puig-reig

9. NOTES

1. INTRODUCCIÓ

Moltes vegades ens pot semblar que només els monestirs, els castells, els pobles i les ciutats tenen història: aquestes notes sobre Merola, que no intenten pas ser la història de Merola, pretenen aproximar-nos al passat d'un petit nucli rural, avui molt desconegut i oblidat, del terme municipal de Puig-reig.

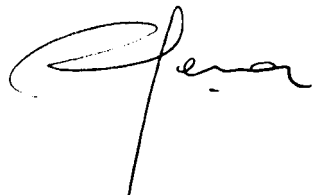
Quan la comissió que ha organitzat la caminada popular em va demanar si volia col·laborar redactant unes notes sobre Merola, em va sorprendre agradablement que l'iniciativa sorgís de l'Ametlla. És un signe més de la vitalitat d'un dels molts veïnats que avui formen el terme municipal de Puig-reig.

Merola fou, en el passat, un d'aquest nuclis; també Fonollet. La industrialització de finals del s. XIX i de començaments del XX va canviar molt la realitat del terme municipal de Puig-reig i de la comarca: Puig-reig va créixer com un poble de carretera, industrial, al mateix temps que es fundaven les Colònies, que també són pobles nous. A Merola, com a Fonollet, els va arribar l'hora del despoblament, de l'anominat, fins i tot de l'aïllament (la nova carretera no seguia el vell camí ral) i de l'oblit.

La gent que va quedar-se a Merola van continuar fent de pagesos, molts varen incorporar-se al nou món de la indústria a Cal Vidal, Cal Riera o l'Ametlla, i altres varen anar a viure a Puig-reig o a Navàs. Però Merola continua existint, en les cases de pagès, en els camps, en els vells camins, en la mateixa riera que li ha donat nom, i fins i tot en les restes de la vella església romànica i de la torre, en la malmesa església nova, en la nova Mare de Déu que ara es venerarà a l'església de l'Ametlla de Merola.

El passat de Merola està empolsinat, amagat entre pergamins i papers conservats en arxius públics o en masies, però existeix; perdut entre les cendres dels molts llibres que es van cremar durant l'última Guerra Civil. A tots els pobles, també a Merola, els arriba el moment de neixer, la prosperitat i la decadència. Encara que sigui parlar de cent anys enrere, de glòries i de misèries, val la pena conèixer la història perquè la fem, homes i dones, cada dia.

Puig-reig, març 1990

2. ELS ORÍGENS HISTÒRICS (SEGLES IX i X)

L'any 711 els musulmans varen envair i ocupar ràpidament tota la Península Ibèrica i part de l'actual territori francès; a partir de mitjans s. VIII els francs aconseguiren recuperar terres i arribaren, fins i tot, al sud dels Pirineus, creant la Marca Hispànica. Aquest territori, conegut després amb el nom de Catalunya Vella, i organitzat en comtats, incloïa ja a finals del s. IX les terres de l'actual Baix Berguedà i bona part del Bages.

Gràcies al comte Guifré el Pelós (que va donar el primer pas cap a la independència dels comtats catalans de la monarquia franca), a les autoritats religioses del país (bisbes i abats) i a la tasca gegantina i anònima dels homes i dones d'aquest final del segle IX es va repoblar i organitzar el territori. Els pagesos de muntanya començaren a baixar a les terres més planes buscant terres per poder treballar i el comte Guifré el Pelós manà construir castells i esglésies per a ajudar a consolidar aquesta gent. A finals del s. IX l'onada repobladora havia arribat a Cardona, Sorba, Gargallà, Serrateix, Montdarn, Casserres, Avià i a Puig-reig, llocs on Guifré creà una xarxa de castells i d'esglésies. L'any 907 és documentat el castell de Puig-reig quan es va consagrar l'església pre-romànica (avui perduda) de Sant Martí.

L'existència del castell a Puig-reig i de la parròquia de Sant Martí va possibilitar que la gent que s'havia instal·lat aquí tingués un punt clar de referència concret ja que vivien en masos dispersos. L'any 925 ja és documentada la vil·la de la Lladernosa (Alaternosa), dins el terme del castell de Puig-reig, davant mateix de Merola, a l'altra banda del riu Llobregat (1).

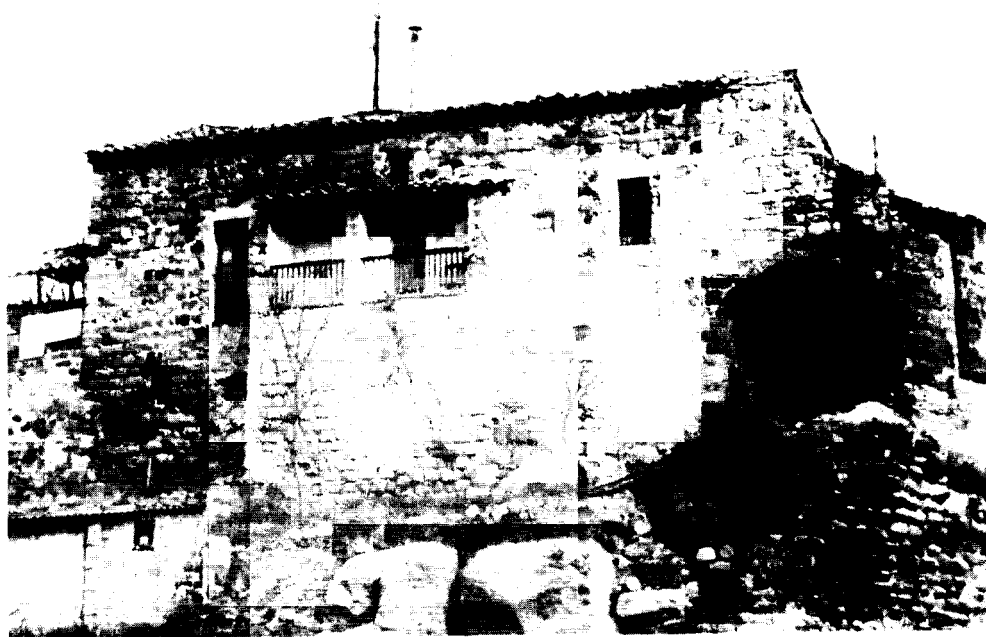
En aquest reculat segle X, Merola encara no tenia entitat pròpia, no existia

l'església de Sta. Maria ni tampoc el castell; les terres de Merola formaven part del terme casteller i parroquial de Puig-reig. El dia 25 de març de l'any 974 (2), Duran i la seva esposa Todeleva varen vendre a Endona una peça de terra amb el seu hort i els seus arbres, terra anomenada Graells (in ipso Crosellos), situada al comtat de Berga, al terme de Puig-reig. El document és molt interessant car certifica que a la zona més meridional del terme de Puig-reig hi havia, almenys dues cases de pagès (la dels venedors Duran i Todeleva i la del comprador), i que els límits d'aquesta venda eren: un camí, una terra del monestir de Sant Llorenç prop Bagà, i terres del comprador i dels venedors.

Els monestirs varen obtenir dels comtes importants lots de terres en aquestes zones de repoblació i van contribuir, també a la recuperació del territori. El

gran monestir de l'Alt Berguedà, Sant Llorenç prop Bagà, tenia propietats a Merola, tal i com ho demostra aquest document de l'any 974 i també la mateixa acta de consagració de l'església monacal del dia 21 de novembre de l'any 983 (3). L'acta de consagració que ressenya totes les propietats d'aquest monestir, ens informa que tenia a Merola tres masos; al terme del castell de Puig-reig

Castell de Puig-reig

també tenia cases, terres i vinyes a Fonollet i tres masos a Hirenna (prop de Casseres i del Lledó). Aquests masos i terres eren treballats per pagesos que pagaven censos al monestir de Sant Llorenç.

Aquestes notícies de finals del s, X deixen ben clar que a l'entorn de Merola hi havia un poblament dispers però estable, concretat en masos aïllats, els pagesos dels quals debien conrear cereals i vinyes i pasturar ramats de xais i cabres.

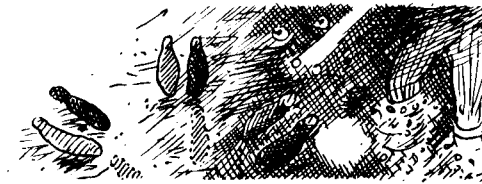
Cripta de St. Llorenç prop Bagà

Pastor amb el ramat, un costum de molts segles

Però les masies de Merola estaven situades en un lloc adient, en una zona on es trobaven camins importants. El document de l'any 974 esmenta un camí que passava per Graells; segurament es tractava del mateix camí ral que des de Manresa arribava a Berga passant per Merola, Farriols, Tresserra, Vilarrassa, el Lledó (des de Tresserra, Vilarrassa i el Lledó baixaven camins cap el castell de Puig-reig), Sant Pau de Casserres, Sant Vicenç d'Obiols, i Avià.

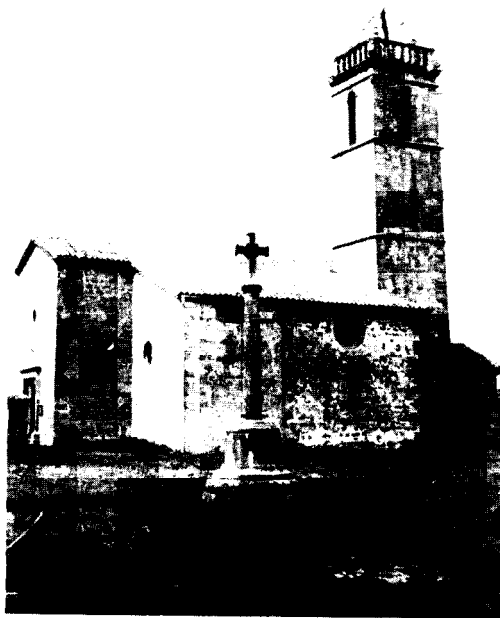
11

Al primer terme les cases del Grapal i més a la dreta, mas Graells

Un altre camí resseguia la riera de Merola, des del seu naixement prop de St. Joan de Montdarn (on es trobaven els camins de Montmajor, el de la riera de Navel que portava a Cardona, el de Serrateix i Viver), cap a la Rovira de Xiula, el Soler de Jaumàs, Sobirana, Merola fins el Llobregat; l'any 991 el camí de cardona a Sant Joan de Montdarn i Casserres era anomenat el camí de Cardona (4).

Des de Viver i passant per Ca l'Escardívol i la riera del mateix nom també s'arribava a la riera i al camí de Merola. Segurament molts altres camins, alguns dels quals encara es poden resseguir avui, unien tot aquest territori, camins més o menys amples com el de Berga o el de Cardona, però gairebé tots de bast, on només s'hi podia passar amb animals.

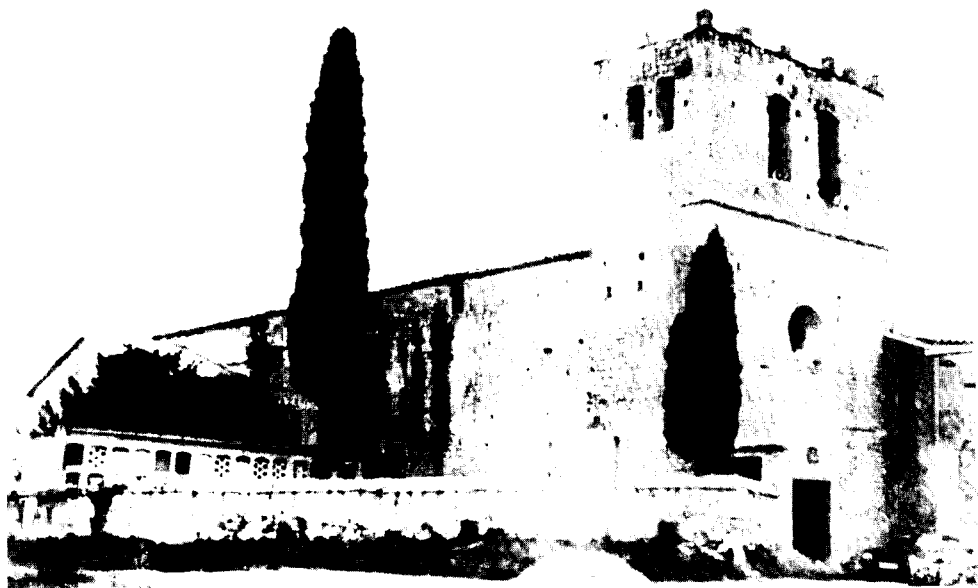

L'Església de Viver

3. MEROLA ALS SEGLES XI-XII

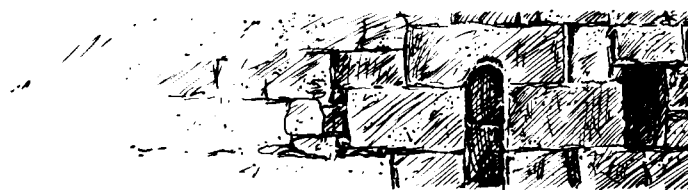
A partir del segle XI la situació s'anà consolidant; la documentació, ja més rica, ens informa que grans monestirs i nobles importants tenien terres a Merola.

Monestir de Santa Maria de Serrateix

Així, per exemple, l'any 1008 el monestir de Santa Maria de Serrateix venia a uns particulars una vinya i una quartera de terra que tenia a Merola, just al costat mateix de la riera i del camí de Farriols (5).

13

L'any 1050 un home anomenat Pere feia testament i deixava tot el que tenia a la vall de Merola a la seva germana Adalez i al seu nebot Guifré els quals en podien gaudir en vida, pagant cada any la tasta (1/10 part de la collita) al monestir de Santa Maria de Serrateix. Després de la mort d'Adalez i de Guifré els bens passarien íntegrament al monestir de Serrateix. Aquesta

Claustre del Monestir

donació comprenia un important alou: cases, casals, horts, hortals, terres, vinyes, cultes i ermes, i tota mena d'arbres. El mateix testador va deixar a l'església de Santa Maria de Merola, una mojada de vinya, que formava part del seu alou de Merola, sota l'Alzina (6); així doncs, l'any 1050 la masia de l'Alzina ja existia.

El monestir de Serrateix va tenir territoris al terme de Puig-reig; l'any 1126 la Bertran Miró donava a l'abat i a la comunitat de Serrateix unes terres situades a la parròquia de Sant Martí de Puig-reig, situades prop de la parroquia de Fonollet, aquestes terres avui formen part de la masia del Soler de Jaumàs (7).

Pou d'aigua a la masia del Soler de Jaumàs

També tenien terres a Merola la família vescomtal del Berguedà; l'any 1027 la vescomtessa Adalaiz i el seu fill, el vescomte Dalmau, varen donar a l'església de Sant Julià de Puig-reig (avui coneguda amb el nom de Periques), un alou que tenien a Hirenne (prop del Lledó) i un de Merola, el qual tenia com a límits el riu Llobregat, la serra de Trulls i el Puig Aguilar. La donació es feia per a perdó i remei de les seves ànimes i la del difunt vescomte Bardina (8).

LA TORRE
DE MENAIGE

La casa de Periques

Un altre camí resseguia la riera de Merola, des del seu naixement prop de St. Joan de Montdarn (on es trobaven els camins de Montmajor, el de la riera de Navel que portava a Cardona, el de Serrateix i Viver), cap a la Rovira de Xiula, el Soler de Jaumàs, Sobirana, Merola fins el

Aquests documents són una petita mostra de l'activitat humana que girava entorn de Merola al segle XI i que, sens dubte, anà en augment als segles següents. El nombre de masos i d'habitants de Merola augmentava i per això fou necessari bastir l'església de Santa Maria.

3-1. L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA DE MEROLA

Malauradament no sabem quan es va construir la primera església de Merola; la primera notícia que la documenta és, la ja esmentada, de 1050, però probablement la deixa testamentària no és massa allunyada de la data de construcció.

Quan es parla de bona part de les esglésies romàniques de l'antic bisbat d'Urgell es fa referència a l'acta de consagració de l'església de Santa Maria de

Àbsis de l'Església

La Seu. Aquest document és molt conflictiu car els estudiosos no es posen d'acord a l'hora de fixar-ne la data. Tradicionalment s'ha considerat com un document escrit l'any 839 i com que ressenya moltes de les esglésies del bisbat d'Urgell, l'origen d'aquestes es remonta a aquesta data tan reculada del s. IX. El document, entre moltes esglésies esmenta la de Merola (també Puig-reig, Avià, Casserres, etc.). Últimament s'ha qüestionat aquesta data i es pensa que és un document redactat posteriorment, probablement a finals del segle X o a començaments del s. XI.

Considerant que aquesta última postura és la correcta, i amb la data anteriorment esmentada de 1.050, sembla força probable que l'església de

Merola es construí a finals del s. X o començaments del XI. L'advocació de Santa Maria, d'altra banda molt freqüent en aquesta època, podríem explicar-la per la poderosa influència i prestigi del monestir veí de Sta. Maria de Serrateix, el qual tenia terres a Merola.

Malauradament avui es conserva molt malament aquest vell edifici. Situat prop de la casa de Subirana és un edifici ruïnós del qual només es conserva un tros del mur de ponent i de tramuntana i traces de l'absis semicircular situat a llevant. L'edifici deuria ésser d'una sola nau, cobert amb una volta de canó, i al mur de ponent encara és visible una finestra a manera d'espitllera, amb un petit arc de mig punt i en forma de creu. L'aparell es format per pedres polides, disposades en filades regulars i a contrapunt.

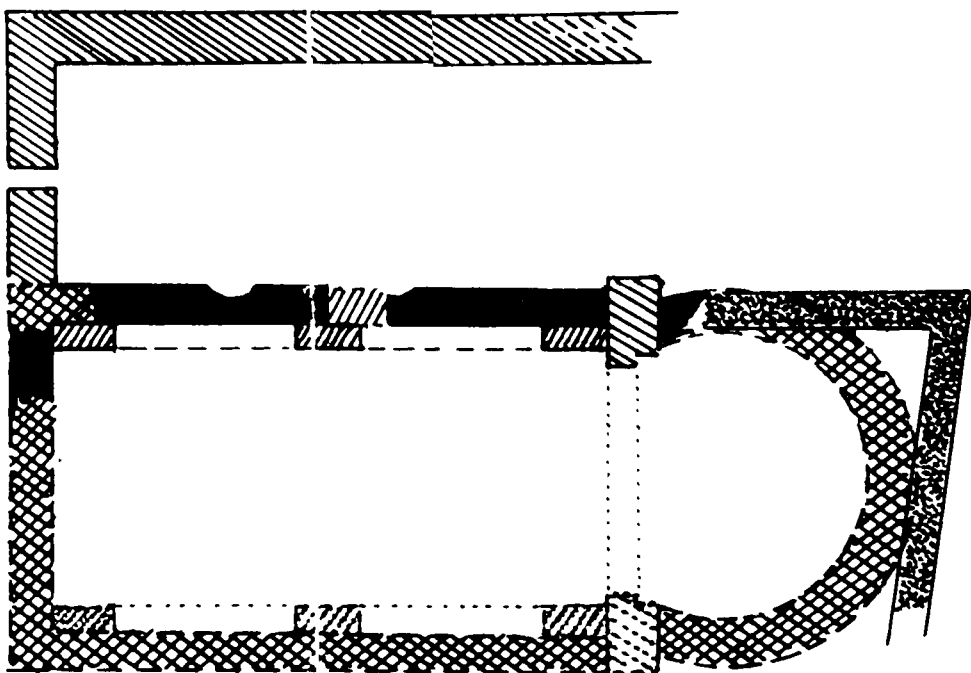
Aquest edifici mantingué totes les seves funcions fins l'any 1609 en què fou abandonat en construir-se la nova església prop de la torre de Merola. Abans d'aquesta data l'església va ésser reformada; la volta de mig punt va ésser reforçada per una paret que partia la nau en dues i que estava formada per dos

Santa Maria de Merola, isolada en el cor d'aquesta vall bellíssima

arcs de mig punt molt ben fets (9). Dissortadament l'estat lamentable en què es troba fa molt difícil dir-ne alguna cosa més; a partir de les ruïnes actuals, l'any 1979 Joan Rais en va fer la planta hipotètica. (10).

819

S. XII

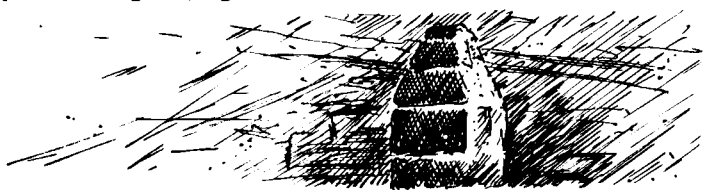

S. XIII

POSTERIOR

Esquema de la planta de l'església, segons Joan Rais

3-2. LA MARE DE DÉU DE MEROLA

Les restes de l'església de Merola no són però, l'únic testimoni de l'espiritualitat i de l'art romànic d'aquest indret. Una bella imatge de fusta, una Mare de Déu romànica presidia l'altar de l'església. La talla fou traslladada a la nova església construïda el 1609 i fou venerada per la gent de la contrada fins que el 19 de juliol de 1936 fou cremada. La Mare de Déu de Merola era una interessant talla de fusta romànica.

La Mare de Déu és presentada com una dona noble, distingida i somrient, que seu damunt d'un setial baix, i portant un vel al cap que li arribava fins a les espatlles. Un mantell que li arribava fins els peus li tapava també les cames

amb una elegant composició de plecs. Amb la mà esquerra semblava sostenir algun objecte mentre que amb la dreta aguanta el Nen, assegut al genoll dret. El Fill, amb els cabells cargolats també somreïa, al temps que beneïa amb la mà esquerra i sostenia el llibre sagrat amb la dreta.

Per les formes amables de la talla és possible que sigui una obra del s. XIII, una obra que fugi de la rigidesa i de l'esquematisme de les Mares de Déus romàniques concebudes més com a sedes sapientiae que com a mares; era una interessant peça de transició al gòtic, semblant a la Mare de Déu de la Quar i a la Mare de Déu de la Popa de Borredà.

Mare de Déu de Merola romànica

3-3. ELS SENYORS DE MEROLA

Al segle XI ja es documentada una família que senyorejava la vall i les terres de la parròquia de Merola i que també eren vicaris del castell de Puig-reig. L'any 1060 Enric, la seva muller Guasca i els seus fills Bremond i Bertran, varen vendre a l'abat Miró del monestir de Sant Pere de la Portella l'alou de Puig

Falcó, prop de Campdeparets, de la parròquia de Sta. Maria de la Quar, alou que comprenia cases, casals, horts, hortals, terres i vinyes, prats, pastures, boscos, garrics, totes les aigües i el rocam, per la quantitat de 25 unces d'or (11).

L'any 1085, Bremond Enric de Merola, la seva muller Ermessendis, el seu germà Bertran Enric i la seva mare, Guascha, donen a Sant Pere de la Portella un alou que tenen pels seus pares i avis situat a la parròquia de la Quar, el qual té com a límits: la riera de Merlès, el rierol que baixa del bosc de la Bena, la roca de la Quar; també l'alou situat a la mateixa parròquia de la Quar que té com a límits el Puig Gros, la riera de Merlès, el camí públic i Escarigues (12).

La família dels Merola, a més de ser importants propietaris i senyors feudals,

enfrontaren decididament amb el Bisbe de Vic a mitjans del segle XII; els Merola tenien drets sobre unes terres del bisbat de Vic, oncretament a la zona del castell i parròquia de Santa Maria de Gaià i a Saó Boi de Lluçanès.

St. Pere de la Portella

L'any 1142 Bernat de Merola va acceptar no cobrar rendes forçades de Gaià a canvi de rebre un préstec i el dret a rendes agrícoles de la parròquia de Gaià; l'any 1147 Bernat de Merola, fill de Bertran de Merola, es va querellar amb el bisbe de Vic pels delmes i altres cobraments que recaptava a Sant Boi de Lluçanès. Aquesta última disputa, la de l'any 1147, fou tan difícil i llarga que fou necessària la intervenció del comte de Barcelona el qual posà pau en el

conflicte. El plet va acabar amb l'avinença entre la família i el bisbe car, al cap de 30 anys, el canonge de Vic, Pere de Merola, (probablement germà de Bertran de Merola) al morir va ésser commemorat al necrologi del capítol de la catedral de Vic (13).

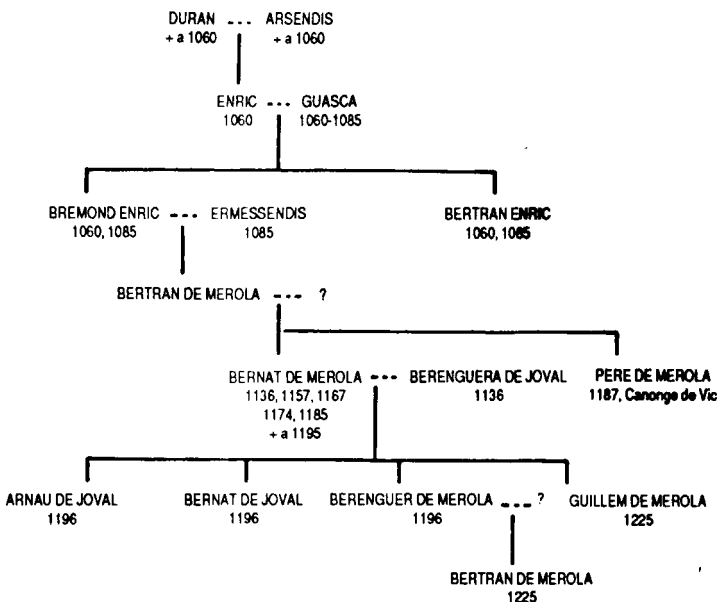
Els Merola foren amics i col·laboradors d'importants senyors del Berguedà i de les terres veïnes; el

Miniatura que representa a Guillem de Berguedà a cavall

1136 Bernat de Merola figura com a marmessor del testament d'Arnau de Joval, el seu sogre; intervé com a mitjancer en la controvèrsia que enfrontava a Bernat de Claret, (cavaller i senyor del castell d'aquest nom i futur comanador de la casa del Temple), amb Arnau de Cardona (pare de Sant Ramon Nonat) l'any 1167. El 1186 és marmessor del testament del trobador Guillem de Berguedà, fill dels vescomtes del Berguedà.

SENYORS DEL CASTELL DE MEROLA

20

El seu matrimoni amb Berenguera de Joval va proporcionar-li el control sobre un important patrimoni el qual acabà repartint entre els seus quatre fills: a Arnau i a Bernat, els quals són documentats amb el cognom de Joval, els cedí el patrimoni de la mare i del seu sogre (incloïa el castell de Joval, el d'Olius, l'honor de la Vall de Lord, l'honor de Riner i el castell de Lavit) i a Berenguer i a Guillem, que portaven el cognom de Merola, el seu propi (14).

Els Merola eren probablement feudataris de Pere de Berga, senyor de Berga i per ell devien tenir el castell de Merola, ja que posteriorment, als segles XIII i XIV, el castell de Merola figura entre els dominis dels Berga; disposaven però, d'uns béns propis a la Vall de Merola dels quals no havien de passar comptes als Berga ja que n'eren senyors alodials.

La puixança i la prosperitat del segle XII no deuria continuar al s. XIII car l'any 1225 Bertran de Merola, probablement fill de Berenguer i nét de l'actiu Bernat de Merola, va vendre a Pere d'Olvan tota la casa de Merola, amb tots els seus camps, terres, vinyes i molins, i també tot el que tenia als castell de Gaià, al castell de Balsareny i al de Castelladral per la quantitat de 2000 sous malgueresos (15). Aquesta és l'última notícia que hem pogut trobar d'un Merola; probablement amb Bertran arribà la crisi econòmica i el desgavell familiar i la venda de tot el patrimoni per a pagar deutes.

3-4. EL CASTELL DE MEROLA

Els Merola, com tants d'altres seyors feudals del segle XI i XII, deurien senyorejar les terres de Merola com a pròpies i, molt probablement, foren ells qui s'encarregaren de la construcció del castell.

Vista de Merola: l'Església, la Rectoria i la seva torre característica

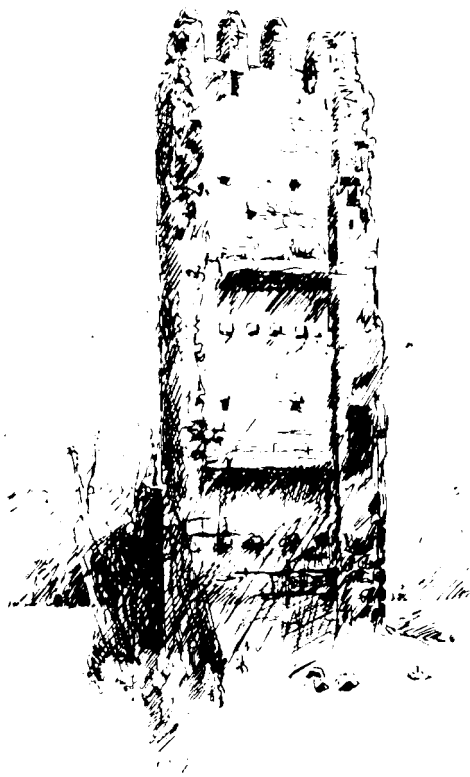
Del vell castell medieval avui només se'n conserven la paret de tramuntana i algunes restes de la paret de llevant de la torre d'homenatge. La torre constituïa la part més fortificada de l'estructura del castell medieval i és probablement per aquesta raó que encara en conservem algunes restes. El castell devia ésser prou gran com per incloure altres dependències i una muralla a l'entorn de les actuals restes, car al ser una obra del s. XII, és possible que fos construïda per ordre de Bernat de Merola, en uns anys en què la família tenia poder i rellevància.

A partir de les restes conservades es pot refer la seva estructura; es tractava d'una torre prismàtica de quatre nivells: uns baixos, dos pisos i un terrat amb merlets. Els dos primers pisos estaven separats per voltes de pedra i el tercer

amb un ambigat que feia de paviment del terrat. A la paret de tramuntana hi ha restes de l'arrencada de dues voltes de mig punt, fetes amb carreus endreçats i col·locats en filades a nivell dels baixos i del primer pis.

La paret de tramuntana encara conserva quatre merlets i sembla ser que els dels costats formaven escaire; les dimensions són força considerables: 4,95 mt. de llarg i 1,20 mt. de gruix. S'entrava a la torre per dos accessos, col·locats al primer i el segon pis, formats per arcs de mig punt adovellats, les úniques obertures existents car sembla que la massissa torre, reforçada per contraforts exteriors, no devia tenir finestral.

L'aparell és típic del segle XII: blocs de pedra polida col·locats en perfectes filades i a trencajunt, sòlidament units amb morter ric en calç, i amb les cantonades fetes amb carreus més grans.

La torre d'homenatge (dibuix E. Parcerisa)

4. LA BAIXA EDAT MITJANA: SEGLES XIII, XIV I XV.

Ja hem comentat que el castell de Merola era propietat dels senyors de Berga car a finals del s. XIII i començaments del XIV figura com una de les seves propietats. Pere de Berga, morí sense fills i llegà tots els seus béns, entre ells Merola, a la seva germana Sibilla, comtessa de Pallars i al seu nebot, Arnau Roger I, comte de Pallars a l'entorn de l'any 1278 (16). El comte de Pallars deixà tots els seus béns a la seva filla Sibilla I (comtessa de Pallars i senyora de Berga i del Berguedà) la qual es va casar amb Hug de Mataplana, baró de Mataplana.

A Merola, els de Berga hi tenien pagesos de remença, homes i dones que estaven subjectes al pagament dels mals usos, entre els quals cal destacar el de remença que els obligava a no poder abandonar les terres; precisament l'any 1299 Jaume de Puig de Merola, que aleshores vivia al mas Serra de Sant Martí de Puig-reig però que era fill de Bernat de Puig de Merola de la parròquia de Santa Maria de Merola, va aconseguir alliberar-se de la remença pagant l'elevada quantitat de 400 sous a Sibilla de Berga i 200 sous més a la seva mare Làscaris de Ventimiglia (vídua d'Arnau Roger I, comte de Pallars i d'origen grec) (17).

El domini dels Berga sobre Merola no era total car moltes masies i terres pertanyien al monestir de Santa Maria de Serrateix el qual, va continuar exercint els seus dominis al llarg de tota l'edat mitjana i fins al s. XIX. Aquest és el cas d'una part de les terres que formen avui el mas Soler de Jaumàs; l'any 1343 Bernat de Guialmars pagava a Serrateix el cens d'una gallina, las tasca de blat (1/10 part de la collita d'aquest cereal) i 1/4 part de la verema (18).

Els Templers, senyors plens de Puig-reig des que Jaume I confirmà el testament del trobador Guillem de Berguedà (redactat l'any 1186) també tenien drets a la parròquia de Merola. L'any 1275 (19) el comanador Francesc de ça Tallada feia capbrevar els béns que l'ordre militar del Temple tenia a Puig-reig i al Berguedà, i entre els molts esmentats figuren:

Antiga muralla de defensa del Soler de Jaumàs

-Pere del Soler de Gualmars: confessa el Mas Soler el qual limita amb l'hort del monestir de Sant Llorenç prop Bagà, l'honor de Sta. Maria de Serrateix, l'hort de Merola, Farriols i la riera de Canelles.

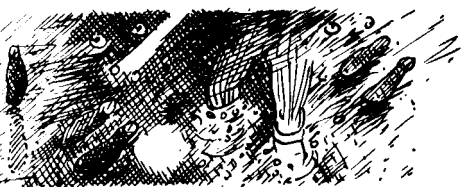
-Pere de Gualmars: confessa el mas Gualmars que limita amb el camí de Berga a Manresa, el Torrent i Fontfiumera.

-Pere Geners: confessa el mas Geners que limita amb el Soler, amb Farriols i amb la Coma d'Arnau.

Torreta de vigilància
a la masia del Soler de Jaumàs

Aquests pagesos reconeixien tenir les terres i els masos pels Templers però l'any següent, el 1276, els Templers varen entregar al cavaller Arnau de Puyol el dret de cobrar les rendes dels masos Soldevila, Vilarrassa, Farriols, del Pujol, Serramorena, del Soler, Gualmars Roig i la masoveria de Berenguer Puigsec, situats al terme del castell de Puig-reig i a la parròquia de Sta. Maria de Merola (20).

Les grans masies del terme casteller de Puig-reig i de la parròquia de Santa Maria de Merola tenen una casa dins el clos del castell, casa en la qual es refugiaven en cas de perill. El dia 23 de juliol de 1407 es varen enfrontar els pagesos del terme per l'obra de restauració de les muralles del castell de Puig-reig. Així, els pagesos de Merola, Arnau Soler, Andreu del Soler de Gualmars, Benet de Gualmars, Guillem des Graell, Pere Guillem des Graell, juntament amb Jaume a Sala, Joandez Prat, Ramon ces Comes, l'hereu de la Sala de Fonollet, Aranuz Ledo del castell de Puig-reig, entre altres, pagesos que tenien una casa contigua a la muralla vella, al barri superior del castell, s'enfronten amb els pagesos que no hi tenen casa però que són del terme del castell de Puig-reig. Finalment arriben a l'acord que els pagesos que tenen casa

dins del primer nivell de muralles o els que tenien cases que limiten amb la muralla superior del castell estaven obligats a fer i a pagar l'obra d'aquesta muralla fins al primer nivell, i arreglar totes les juntes de les roques. La resta d'obres es pagaran a mitges entre tots els habitants del terme del castell de Puig-reig i de les parròquies de Fonollet i Merola (21).

Premsa de raïm (masia de l'Alsina)

4-1. MEROLA SOTA EL DOMINI REIAL

Tot i la importància d'aquestes grans famílies nobiliàries la monarquia, i concretament Jaume II, intentà recuperar part dels seus dominis i poder sobre molts llocs de Catalunya; l'any 1275 el rei Jaume II, per mitjà del seu veguer, rebia de Sibil·la de Pallars i de Berga el reconeixement que el domini eminent

sobre Berga i els territoris del Berguedà (incloent-hi Merola) eren del rei, tot i que aquest posava la possessió i la custòdia d'aquests dominis en mans de Sibil·la (22).

La situació econòmica d'aquesta important família no era massa bona ja que l'any 1297 el mateix rei comprava a Sibil·la el domini directe del comtat de Pallars per la quantitat de 40.000 sous barcelonins de tern, i el domini directe dels senyorius de Berga per 100.0000 sous, però reconeixent que aquestes possessions serien feu de Sibil·la.

El senyoriu del Berga incloïa: el Palau i la vila de Berga, els castells de Peguera, Fígols i Blancafort (tant el feu com l'alou), el domini directe sobre els

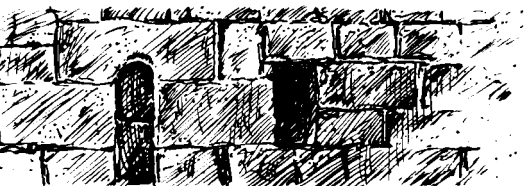
castells de Montclar, Casserres i Fraumir i tots els altres castells de Bonner, Montmajor, Querol, Roset i Merola. Jaume II accedí al domini total de tots aquests béns l'any 1309 quan va pagar a Sibilla i al seu marit, 180.000 sous (23).

Amb tot el castell de Merola no va restar gaires anys sota el control directe de les autoritats reials ja que l'any 1363, la reina Elionor, muller de Pere III, va vendre a Pere Fresc de Berga el castell de Blancafort, Santa Maria de Vilosiu, Sant Andreu de Cercs, Santa Maria de la Baells i el castell de Merola, entre altres béns, per la quantitat de 4000 sous (24); els Fresc eren mercaders de Berga i al s. XV tenien també molins a Berga.

Castell de Blancafort

4-2. LA GENT DE MEROLA A L'ÈPOCA MEDIEVAL

La vida de la gent de Merola a l'època medieval girava a l'entorn de la terra; tots eren pagesos i per tant, amb els productes que obtenien havien de pagar també els censos als seus senyors. Els pagesos conreaven cereals, sobretot blat però també ordi i civada, vinya, productes d'horta i arbres fruiters.

Els pagesos que conreaven més terres varen construir-se masies

Terres de conreu a la vall de Merola (foto J. Torras)

força àmplies, fetes amb carreus regulars, masies que s'ampliaren considerablement als segles XVI, XVII i XVIII. Algunes masies del terme encara conserven restes interessants de la vella masia medieval. La masia del Soler de Jaumàs, conserva, amagada entre les construccions posteriors, una interessant torre de planta rectangular amb uns carreus molt ben tallats i col·locats a filades.

Detalls de la façana principal de la casa Subirana

LA TORRE
DE MONTAIGÉ

Subirana n'és un altre exemple ja que conserva gran part de la seva estructura medieval; el mur nord-est sembla pertànyer a una antiga torre, mentre que al mur sud-est, el més interessant, hi ha una porta tapiada i una llinda monolítica en forma de triangle. L'aparell, ben tallat i regular sembla correspondre a una construcció de finals del s. XII o del s. XIII (25).

La prosperitat dels segles XI, XII i XIII quedà frenada als primers anys del segle XIV quan Catalunya va viure uns anys de profunda crisi, tant demogràfica (mortalitats provocades per pestes, fam, violència), com econòmica (males collites, abandonament de terres, censos alts, etc.). Merola no se'n va escapar. L'any 1370 només hi havia 4 cases habitades a Merola, i 27 al terme del castell de Puig-reig.

De resultes d'aquesta profunda crisi el mateix abat de Serrateix es va veure obligat a reduir els censos dels masos habitats a fi de permetre la seva subsistència; l'any 1401 l'abat Berenguer de Serrateix reduïa la tasca de blat i els censos que pagava el mas Soler de Jaumàs per dues peces de terra, al cens fixe de 4 sous i 6 diners (26).

Casa en derrocada de Merola

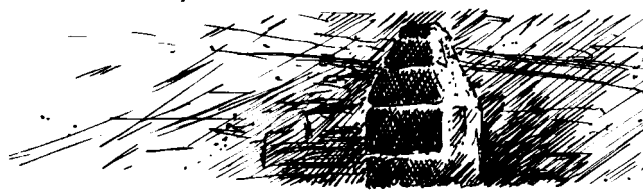
5. ELS SEGLES XVI, XVII i XVIII

5-1. ELS PRIMERS ANYS DE L'ÈPOCA MODERNA

Al segle XVI la situació millora progressivament; Merola, com la resta de Catalunya recuperà paulatinament la seva població, les masies es reconstruïren i s'ampliaren, es treballaren noves terres guanyades al bosc i el nivell mitjà de les famílies pageses augmentà, sobretot el de les grans masies. Els documents notariais denoten una gran activitat: testaments, capítols matrimonials, èpoques, compra-vendes, etc. i una gran relació entre els pagesos de Merola amb els seus veïns de Puig-reig, Serrateix i Viver.

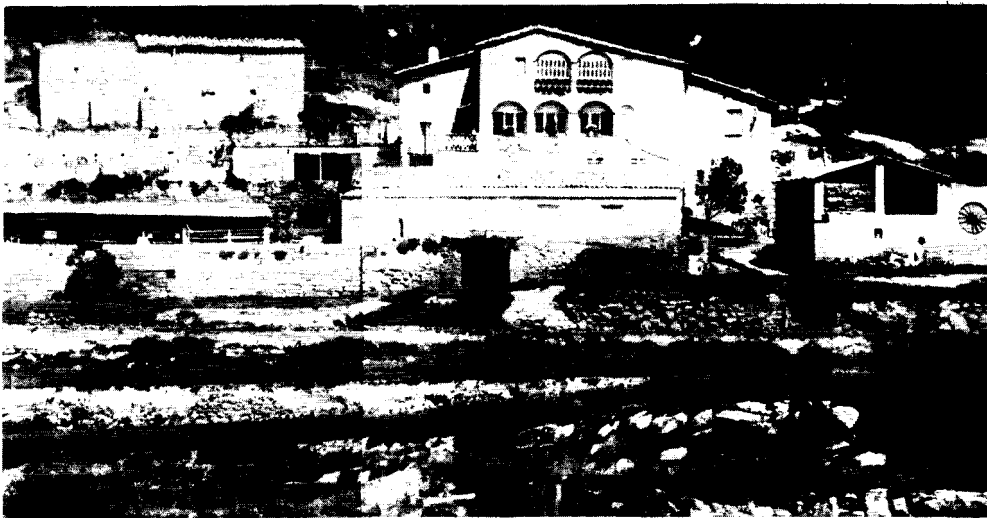

El mas de Becs envoltat de camps de blat

Les grans masies amplien les propietats amb compres de terres als veïns; l'any 1608 Pere Soler de Jaumàs comprava, per 100 sous, un camp situat al terme de Merola, camp que era del mas Becs, propietat de Jaume Subirana de Santa Maria de Merola (27). La masia del Soler adquirí paulatinament tot el mas Becs i el mas Palou, masos que formaven part del terme casteller de Viver (28). Per a treballar les terres els pagesos, i en aquest cas els Soler, varen comprar l'any 1640 un parell de bous "lo un vermell de pel y laltro negra per preu de vint y sis ducats de dotze reals" a Valentí Torroella de Sant Genís de la Vall dels Horts; l'any següent venien a Damià Desmont de Pajeroles una mula "de tres anys alsada de 6 palms i mig de pel castaner" pel preu de 38 lliures i 8 sous; també tenim notícies que la masia del Soler llogava els bous i deixava llavors a Miquel Subirana l'any 1642 (29).

Com a signe d'aquesta vitalitat, la documentació es fa ressó de la construcció i ampliació de moltes masies del terme. L'any 1596 es contractaven les obres d'ampliació del Mas Farriols, entre els Farriols, Ramon Pujalt, àlies Farriols i els seus germans Francesc i Jaume d'una part, i Joan Graner, picapedrer de la parròquia de Sant Pau de Casserres, i el seu ajudant, Màrius Llandres de la parròquia de Sant Martí de Puig-reig. El document contractual es redactà en presència del batlle de Puig-reig, Joan Lledó, del prior de Sant Martí de Puig-reig, Francesc Torruella, del batlle de Merola, Joan Barbut, i de Gabriel Pellicar (30). A la casa de Farriols s'hi varen construir noves cambres, finestres i portes, al forn, al celler, l'estable, el galliner i l'era.

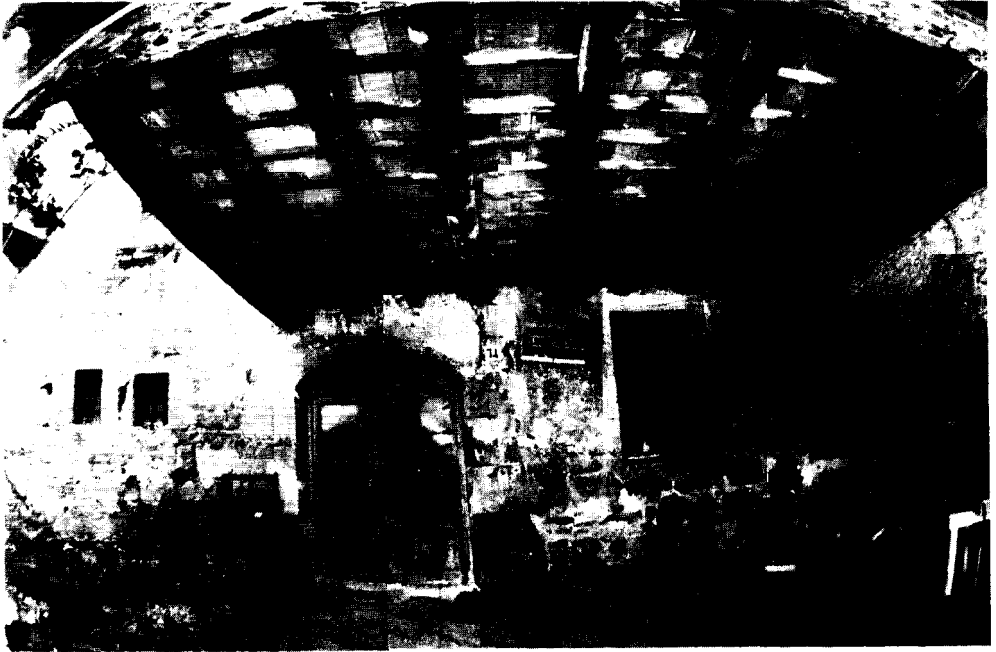
Vista general de la masia l'Alsina

L'any 1608 s'ampliava la casa de Sobirana i les obres eren encarregades a Joan Jarratet, treballador del regne de França (31). La documentació de l'època esmenta la presència de força francesos a Merola i a Puig-reig, a finals del segle XVI i al llarg de tot el segle XVII. Aquests francesos, gavatxos i gascons arribaven a Catalunya buscant treball i contribuïren a augmentar la població del país i a recuperar-lo econòmicament.

L'any 1654 Gibert Desclans, mestre de cases resident a Gironella, era contractat per a ampliar la casa de Fontfiumera; el 1677 s'arranjava la casa de l'Hostal Nou de Merola on hi treballaven el mestre tauler Salvador Casanovas, els mestres de cases Pere i Pau Costa de Gironella i el fuster Antoni Marc (32). Segurament l'activitat econòmica i el pas de vianants pel camí de Merola féu

necessari ampliar l'Hostal Nou, hostal que ja estava en funcionament l'any 1626 quan era regentat per Gabriel Alsina, "hostaler de Merola" i fill de l'Alsina; l'any 1677 regentava l'hostal Nou de Merola Joan Riera i el seu fill, que també són qualificats de "pastissers", la qual cosa fa pensar que l'Hostal fornia de pa als vianants.

Detall de la porta d'entrada a l'hostal de la Granota

La documentació parroquial del s. XVII, concretament els baptismes i els capítols matrimonials, ens informen de l'existència de molts pagesos nous residents a Merola: els Salva, els Fontdevila, els Valls, els Celles, els Sol, els Codina, els Borbó, al costat dels Alsina, Riera, Sobirana, Soler, Farriols, etc. També, gràcies als mateixos documents, sabem que Joan Parcerisa era hostaler de la Granota l'any 1697, que Esteve Costa treballava com a ferrer el 1698, el fuster Joan Valls es documentat el 1692, Josep Rall, també fuster, ho és el 1694.

Els llibres de baptismes i d'òbits denoten que els comportaments demogràfics de la gent de Merola eren comuns als de la resta de catalans de l'època: famílies nombroses, elevada mortalitat d'albats (nens menors de 5 anys), matrimonis entre masies properes, etc.

La família Alsina n'és un bon exemple; Manuel Alsina, fill i hereu de Francesc i de Margarida, i Margarida Jovera, vídua, es varen casar l'any 1692 i varen tenir 7 fills: Maria Rosa (nascuda el 1693 i morta als 5 anys), Margarida (nascuda el 1695), els bessons Francesc i Ramon (nascuts el 1699 però el cap de quatre mesos va morir Ramon), Maria (nascuda el 1700), Ramon (nascut el 1703), i Maria (el 1704).

L'Alsina, masia amb estructures reformades

La mort era molt quotidiana; des de la mortalitat infantil i la provocada per malalties, fins a la mort per accidents. Amb la diferència de dos mesos, l'any 1692 varin morir ofegats al riu Llobregat, el noi Didac Costa, fill del ferrer de Merola, i Josep Agnés (33). La gent de Merola no es va lliurar de les guerres i dels aldarulls de l'època; tot i que la documentació és força pobra en aquest sentit hi ha breus notícies dels pagaments a l'exèrcit l'any 1647 (34).

5-2. LA NOVA ESGLESIA DE MEROLA:

Al segle XVI Merola tenia batlle propi nomenat pel comanador de l'orde de l'Hospital, senyor del castell de Puig-reig. Foren el batlle de Merola i els

pagesos del terme parroquial els que impulsaren la construcció de la nova església de Santa Maria de Merola. La vella església romànica amenaçava ruïna l'any 1609 i estava situada en un lloc apartat de les noves cases que s'estaven construint. Per això Miquel Ferrer, àlies Barbut, batlle de Merola i Benet Alsina, pagesos de la parròquia de Sta. Maria de Merola demanaren al bisbe de la Seu d'Urgell, Andreu Capella, poder construir una nova església i traslladar-la al lloc anomenat Torre de Merola. El dia 5 de juliol d'aquest any el bisbe de la Seu d'Urgell delegà al seu visitador Pere Posa, rector de Vallmanya, perquè designés el lloc on havien de bastir la nova església.

Merola l'any 1930 (foto Ll. Taulats)

El dia 2 d'agost es posà solemnement la primera pedra i el dia 27 de novembre de l'any 1611 l'església fou beneïda pel prior de Puig-reig, Francesc Torruella, pel seu vicari Joan Puig i per Jaume Canet, sacerdot. L'altar major es va dedicar a Santa Maria i un dels laterals a Sant Joan (35). A la nova església s'hi traslladaren les relíquies de Sant Crisantó i Santa Dòria i la vella església romànica quedà abandonada.

L'església de Merola es va fer ràpidament i per la documentació consultada sabem que per a construir-la, Miquel Ferrer, àlies Barbut, batlle de Merola, va donar un tros de terra que tenia prop del mas de Merola i de la torre de Merola l'any 1609; amb aquests terrenys es va construir l'església i el cementiri i l'obra s'encarregà al mestre d'obres Gabriel Lleonart de Castellterçol, el qual el

18 d'octubre de l'any 1609 es va comprometre a fer una església "amb dos capelles, campanar, losas... y tota acabada y rebossada de dins y enrajolada" pel preu de 125 lliures. El contracte és signat pel batlle de Merola, per Benet Alsina i per Francesc Torruella, prior de Sant Martí de Puig-reig (36).

Les obres de l'església es van completar amb la col·locació d'un retaule a l'altar major, retaule que acollia la venerada imatge romànica de Sta. Maria; el 29 de juliol de l'any 1621 Benet Alsina i Jaume Subirana confessaven deure a Gabriel Claramunt de la ciutat de Vic, la quantitat de 9 lliures i 4 sous pel preu del retaule que havia de pintar i que tenia un preu total de 96 lliures i 4 sous, quantitat que cobraria íntegrament per Nadal sempre i quan els pintors consultats certifiquessin que la pintura era correcta i feta amb bons materials (37).

Cementiri de Merola l'any 1930 (foto Ll. Taulats)

L'església de Merola va continuar encarregant objectes de culte al llarg del segle XVII i els primers anys del XVIII; el 1703 el daurador manresà Josep Vila feia de padrí de la filla d'Artemi Celles, pagès de Merola (38).

5-3. EL SEGLE XVIII

El s. XVIII és el segle dels canvis, de la prosperitat, del creixement demogràfic general. Els censos del XVIII ens permeten valorar i conèixer aquest creixement:

1716: 24 persones.

1787: 39 persones.

L'any 1716 el cens definia a Merola com "Sta. Maria de Merola. Te de llargaria i quart, mig d'ampla, de rodaria i 1 hora: afronta a llevant ab Gayà, a mitgdia ab Balceray, a ponent ab Viver y a tremuntana ab Puyrey. Te 5 casas y 39 persones" (39). Per la documentació notarial i particular sembla que a Merola hi havia més de 5 cases (l'Alsina, Merola, Subirana, Becs, el Soler de Jaumàs, Farriols, l'Hostal Nou, l'Hostal de la Granota, l'hostal del Bou, el molí, etc. són més de 5 cases) i probablement també més habitants dels esmentats.

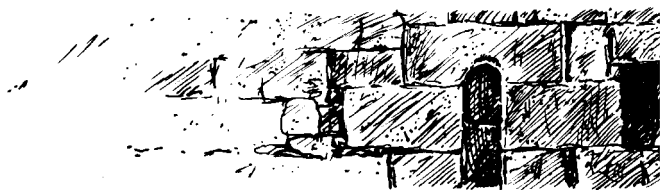
La Corona va arrendar, entre els anys 1720 i 1804, el cobrament dels censos de Merola i de Madrona a diferents particulars de Berga i Gironella (40) i sabem que els Hospitalers i el monestir de Serrateix continuaven cobrant els censos a Merola.

5-4. ELS HOSTALS DEL CAMÍ RAL

La gent de Merola continuava vivint de l'agricultura, una agricultura que es transformava; la vinya i l'olivera estaven en regressió en aquesta zona sud del Berguedà, una zona que intensifica l'intercanvi i que abandona l'autoconsum gràcies al trànsit de mercaderies pel camí ral i a una important infraestructura d'hostals.

Balcó de l'hostal de la Granota

Ja hem comentat que pel terme de Merola hi havia importants camins: el camí ral de Manresa a Berga, i el camí cap a Sant Joan de Montdarn, Viver, Serrateix i Cardona; al peu d'aquests camins s'hi varen construir hostals per acollir als vianants i els seus animals i mercaderies. L'any 1626 ja és documentat Gabriel Alsina com hostaler de l'hostal que és "prop lo camí ral" (41), probablement l'hostal de la Granota; el 1697 regentaven aquests hostal Joan Parcerisa i la seva muller Isabel.

Aquest hostal continuava funcionant a Finals del segle XVIII; hi va sojornar Francisco Zamora, l'any 1676, el qual va escriure: "Comimos en Casserras y después salimos de este pueblo para la Granota, encontrando algunos montes

de carrascas y robles, hasta llegar al mesón de la Granota, que es, una venta infeliz" (42).

L'any 1677 començava a reformar-se per iniciativa de Joan Riera, hostaler i pastisser, i el seu fill Francesc, l'Hostal Nou: es va refer la teulada, es varen fer obres d'ampliació i es va construir un forn nou (43). L'any 1753 eren propietaris de l'Hostal Nou i de l'Hostal de la Granota la família Riera. L'Hostal Nou és conegut avui amb el nom de l'hostal de Farriols.

Detall de l'antiga cuina de la masia del Soler de Jaumàs

Prop de la Rovira també hi havia un altre hostal, l'Hostal del Bou, documentat el 1744, hostal construït al peu del camí ral que des de Merola anava a Sant Joan de Montdarn; davant mateix d'aquesta església hi havia l'hostal de Corderroure.

6. ELS SEGLES XIX I XX

El s. XIX portà canvis profunds que afectaren també la vida parroquial; l'any 1825 el rector de Puig-reig, Josep Lledó, demanava al bisbe de Solsona que concedís un capellà fixe per a Merola ja que ell no podia atendre les obligacions d'aquesta parròquia car el prevere Miquel Eures, fins ara ajudant seu estava malalt i el vicari Pau Coromines era massa vell per fer les llargues caminades (aleshores tenia 73 anys) (44).

Vista general de l'Ametlla de Merola

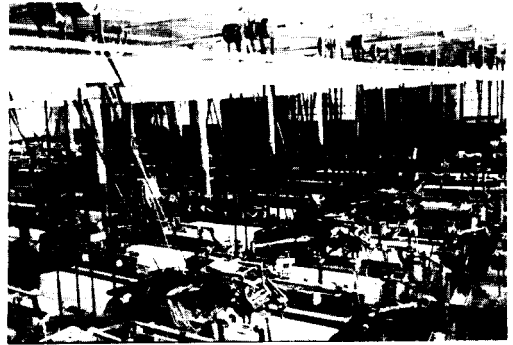

Un any més tard, el 1855, al rector de Puig-reig, Ramon Lledó, successor del rector anteriorment esmentat, tornava a demanar a Solsona un capellà fixe per atendre a la parròquia de Merola i l'església de Sant Miquel de la Cortada argumentant que la distància respecte a Puig-reig, hora i mitja a peu, feia molt difícil poder complir amb totes les obligacions del rector atès l'amplitud del seu terme parroquial. La gent de Merola donava suport a la petició argumentant que "están dispuestos a levantar a sus costas una casa competente para habitación del coadjutor" (45). La construcció de la rectoria i la concessió d'un capellà per a Merola no podien frenar la despoblació i la fi de la vida parroquial.

Des de finals del s. XIX arran de la fundació de les colònies de l'Ametlla de Merola, cal Riera i cal Vidal, la gent de Merola va abandonar el treball

ancestral de la terra i optà pel nou treball industrial. A les colònies s'hi va aplegar gent de les masoveries veïnes, altres procedents de l'Alt Berguedà i fou necessari construir-hi esglésies, esglésies que esdevingueren parròquies. De la parròquia i del rector de Merola depenien els vicaris de cal Vidal i de l'Ametlla però aviat s'independitzaren; l'any 1922 adquirí la categoria de parròquia l'església de cal Vidal i anys abans ho havia fet la de l'Ametlla.

La Guerra Civil, amb la crema de l'església i de la Mare de Déu, la destrucció de l'arxiu parroquial, l'abandó de masies, la potenciació de les comunicacions i els nous temps van precipitar la fi de la vida parroquial. Amb tot però, l'any 1958 al rector Ramon Carol, intentava perpetuar la parròquia sol·licitant al bisbat permís per fer obres a l'església; el rector argumentava que l'església de Merola era humida i també la sagristia en la qual es malmetien els pocs ornaments que no s'havien perdut durant la guerra.

Sala de telers

La teulada de la capella de Sant Antoni humitejava perillosament afectada per una plaga de termites. Pel rector la solució passava per construir una nova sagristia al costat sec i assolellat de migdia i refer la teulada de la capella de Sant Antoni. Les obres que pujaven a 10.000 ptes. es pagarien amb els fons del culte (46); les obres no es varen fer i amb la mort de l'últim rector l'església va quedar tancada al culte.

7 - COSTUMS I FOLKLORE

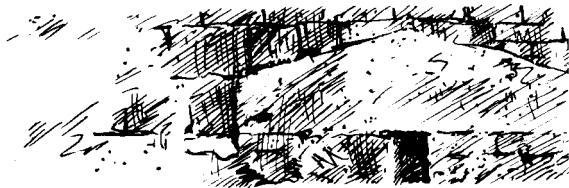
7-1. LA LLEGENDA DEL CAVALLER DE MEROLA

La llegenda del cavaller de Merola fa referència al cavaller de l'antic castell, del qual encara es conserva la paret de la Torre de l'Homenatge. El conegut folklorista Joan Amades en la seva obra "Les millors llegendes catalanes" ens explica aquesta llegenda.

Les llegendes sobre la Reconquesta són molt freqüents en la nostra literatura oral i també són molt freqüents les que fan referència al rei Jaume I, com és el cas de la llegenda del Cavaller de Merola. Podem datar cronològicament els fets narrats envers l'any 1238, moment en què el Rei conquereix la ciutat de València. Si agafem les Cròniques de Jaume I (les quals tenen una dubtosa historicitat en alguns episodis) trobem una narració que si bé no és exacta a la llegenda que analitzem, sí que té una certa semblança. Diu que en els moments de la conquesta de València, el rei fa venir la reina a la frontera i quan la comitiva volgué passar el riu

Torre d'homenatge,
silueta característica de Merola

d'Uldecona, no pogué a causa de la forta pluja que havia caigut; només pogué passar un cavaller que va anar a Peñíscola a informar al rei sobre l'aïllament de la reina i les dones que l'acompanyaven (volum V de la Crònica de Jaume I). Aquest cavaller podria ser el cavaller de Merola. En tot cas, segons senyala Rosa Serra en el present treball, els senyors del Castell de Merola estaven ja en decadència en el segle XIII i l'última documentació d'un Merola fou en Bernat de Merola que va vendre les seves terres l'any 1225, pocs anys abans del fet narrat en la llegenda.

Joan Amades, basant-se en la tradició oral molt rica en les contrades de l'interior de Catalunya, ens diu que quan va saber-se a Barcelona la rendició de la ciutat de València al rei Jaume, va haver-hi una gran alegria al palau, i la reina

i les principals dames volien anar a València i donar una sorpresa a llurs marits i pares. Portades per l'entusiasme per la conquesta de València, van voler arribar al límit que s'havia fixat com a frontera amb els moros, per tal de veure la mala carota que feien els sarraïns, i sense dir res a ningú van organitzar una llarga cavalcada.

Quan menys s'ho podien pensar, es van trobar voltades de moros que segurament les haurien fet presoneres i les haurien mortes si no hagués estat per la diligència i el braó del cavaller de Merola, que es va adonar de l'entremaliadura i, acompanyat d'un estol de valents homes, va seguir la cavalcada de la vora per conjurar qualsevol possible contratemps. Per fer fugir els moros els guerrers van haver de lluitar molt aferrissadament.

Quan el rei Jaume I i els altres cavallers interessats van saber el que havia passat, van tenir un gran disgust, sobretot de pensar el dol que hauria entelat la gran victòria si la reina i les dames més principals haguessin caigut en mans dels moros. El rei va cridar el cavaller de Merola i li va dir que se sentia obligat amb ell i que demanés allò que volgués, ja que per a un rei no hi havia res impossible. El senyor de Merola li va demanar una de les cinc barres que aleshores tenia l'escut reial de Catalunya. El rei va trobar que era molt demanar, però, com que paraula de rei no torna enrera, li va concedir el que volia

Dibuix de la llegenda (Bergua)

Des d'aleshores, l'escut de Catalunya va passar de tenir cinc barres a només tenir-ne quatre. L'escut del cavaller i senyor de Merola, que feia unes aigües, va ostentar enmig un pal vermell de sang com el de l'escut de Catalunya, concedit pel gran Rei Jaume I, el Conqueridor. L'heraldista Garcia Carraffa, en la seva obra "El Solar Catalan, Valenciano y Balear", ens descriu i dibuixa l'escut heràldic dels Merola que és de plata, amb quatre pals vibrats d'azur en forma d'aigua i al mig, un pal de gules (vermell). Com es veu, l'escut de Garcia Carraffa coincideix amb el que cita Joan Amades.

Arada romana (masia del Soler de Jaumàs)

7-2. - EL BALL DE CASCAVELLS DE MEROLA

El ball de cascavells que actualment es balla a l'Ametlla de Merola, prové del nucli rural de Merola i fou introduït a l'Ametlla l'any 1902. Se sap que el qui va

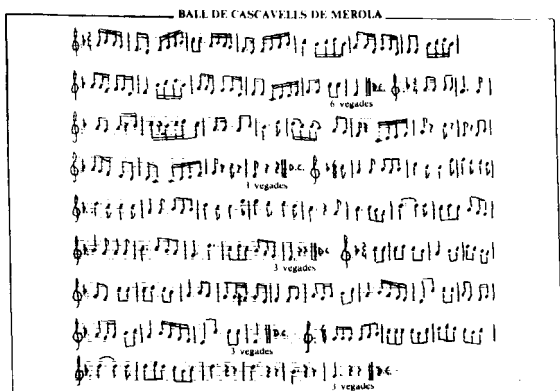
Colla de cascavells de l'Ametlla de Merola, any 1970

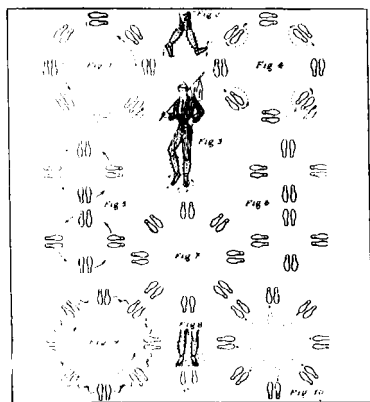
introduir el ball a la Colònia fou un tal Cucharrera, motejat "El pequeño de la Granota". Actualment, a més a més del ball de cascavells es balla a l'Ametlla el ball de nans, que es troba documentat l'any 1899 i que probablement prové de l'antiga Patum que entre els anys 1885 i 1890 es feia a l'Ametlla. Els quatre nans que dansen representen quatre òperes famoses: Don Juan, Il Rigoletto, El Barbero de Sevilla i El Trobador.

El ball de cascavells de Merola es troba descrit i documentat en un butlletí del Centre Excursionista de Catalunya de l'any 1905 (volum XV, pp. 339 a 349), on en un article signat per Pere Feliu es descriuen elements folklòrics dels municipis de Gironella i Puig-reig. A més, sobre el ball també hi ha referències en el Costumari Català de Joan Amades (volum II, pàgina 859).

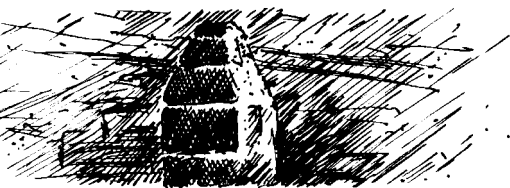
Aquest ball, amb més o menys variants, es dansava a diferents pobles de la comarca. Els balladors podien ser 4, 8 o 16 i no tenien una vestimenta pròpia que no sigui un calçó ple de cascavells que portaven a les cames, que s'anomenava camal, nom que, per extensió donaven a cada ballador (Pere Feliu ens diu que aquest és el motiu que en molts llocs s'acabi de perdre el ball, ja que "a ningú agrada ésser xasquejat i, per tant, ningú el volia ballar". Actualment, a més dels cascavells, els balladors vesteixen camisa blanca, pantalons foscos curts i faixa, cinta i corbata de color vermell. El cap de colla porta la bandera i marca els passos a la resta dels balladors. Es dansava per Pasqua i amb motiu d'altres celebracions religioses.

Partitura del ball de cascavells

Coreografia del ball de cascavells

La coreografia del ball és la següent:

1ª part: els balladors segueixen la música en filera i rodona i a l'últim compàs el que porta la bandera dóna un giravolt; es repeteix la tornada i la meitat dels balladors donen un giravolt; finalment són tots els balladors els que fan un giravolt, repetint-se la música una vegada més.

2ª part: dansen els balladors en pas de polca i a partir del compàs 9 ballen de dos en dos i cara per cara fins arribar a l'últim compàs de la part en què fan una nota seca.

3ª part: després de ballar en filera es posen de quatre en quatre en forma de creu donant-se les mans i voltant; es torna a ballar en filera i es repeteix el procés dues vegades més.

Els gegants de l'Ametlla de Merola: En Mateu i na Maria DE MEROLA

4ª part: ballen en filera i rodona a temps de polca i a partir del compàs 9 es posen a ballar de dos en dos i davant per davant; es torna a ballar en filera i rodona i es repeteix dues vegades més; el públic anima la dansa cridant la paraula "aire".

5ena. part: ballen agafats en les mans i en rodona i a una nota determinada posen el peu dret al mig; es fa el mateix però posant el peu esquerre; i a la tercera vegada fan tots un cop sec donant per finalitzat el ball.

7-3. - COSTUMS RELIGIOSOS

La Parròquia de Merola ha mantingut tradicionalment tot un seguit de costums religiosos que permetien una relació periòdica entre les cases de pagès de la contrada. En un document datat l'any 1745 es relaten totes les obligacions i actes religiosos de l'època, de les quals podem destacar les següents:

- missa diària abans de sortir el sol.
- benedicció del terme tots els diumenges.

La Casa Gran de Cal Riera i la masoveria de Cal Felip, molt a prop de Merola

LA TORRE
MONUMENTAL

-celebracions especials els dies següents:

- *Santa Francesca, el 9 de març
- *Sant Pere Màrtir, el 29 d'abril
- *Sant Domènec, el 4 d'agost
- *Sants Metges, el 27 de setembre
- *Sant Crisanto, el 25 d'octubre
- *Santa Llúcia, el 13 de desembre

A més a més, aquestes Consuetuds descriuen com han de ser les cerimònies d'enterraments i casaments, les benediccions i altres celebracions religioses (Setmana Santa, Nadal). Sabem que posteriorment s'han celebrat processons i festivitats religioses per Sant Isidre, el 8 de setembre i per Tots Sants.

Segons es desprén de les Consuetuds, a Merola es cantaven els goigs del Roser diàriament. En una edició de l'any 1964, la Parròquia feu imprimir els Goigs de Santa Maria de Merola. Consten de sis estrofes de sis versos cada una, de rima consonant, i una tornada inicil de quatre versos de rima consonant (a, b, a, b) que es repeteix entre les estrofes.

GOIGS DE
SANTA MARIA DE MEROLA

QUE ES VENERA EN LA PARRÒQUIA DE: MATEIX NOM (BISBÀT DE SOLSONA)

*Virgo una celsa virgo,
sua te curata dei...
de Merola veneranda
alma sis, Santa Maria*

*L'espergi un rosell
tant i tant que arborada,
en Vila el Vert i creuada,
per la riera creuada,
que canal d'Alce Adam
fou el que Déu pagada.*
De Merola.

*Visita parer, Maria,
a mi, Maria que la mare
a l'espergi en l'espergi
al Jaquet, fill de Déu,
digne i gran i talment
el non tal de Déu.*
De Merola.

*Els tres Reis de l'Orient
tant i tant que arborada,
i tant i tant que arborada,
i tant i tant que arborada,
i tant i tant que arborada,
i tant i tant que arborada,
i tant i tant que arborada,
i tant i tant que arborada.*
De Merola.

*Man no del Sol i d'Or
Jesús: Salvat i creuat
de mi de mi de mi
per no que poble d'Or creuat;
que tal de mi de mi
i tant, i tant, i tant.*
De Merola.

*Sou poderós, Senyor,
i tant sempre arborada,
i tant sempre arborada,
i tant sempre arborada,
i tant sempre arborada,
i tant sempre arborada,
i tant sempre arborada,
i tant sempre arborada.*
De Merola.

*Virgo una celsa virgo,
sua te curata dei...
de Merola veneranda
alma sis, Santa Maria*

*Al poble que en Vila creuada
i tant i tant que arborada,
al Jaquet, fill de Déu,
digne i gran i talment
de una mare d'Or creuada,
que tal de mi de mi
i tant, i tant, i tant.*
De Merola.

*Virgo una celsa virgo,
sua te curata dei...
de Merola veneranda
alma sis, Santa Maria*

*Virgo una celsa virgo,
sua te curata dei...
de Merola veneranda
alma sis, Santa Maria*

V *Que pro nobis Sancta Dei Genitrix.* **OREMUS** **B** *Ut super altarium promissionibus Christi*
Concede nos famulos tui quatuordecim Domine Deum per nos nos, et corpus tuum genitor, et dicitur
Sancti Mariae regine Virgini intercessionem, et precoribus sanctorum et sanctorum per te Christum
Dominum nostrum. Amen.

L'Oraci. i Bèn. St. Bona de Talavera veneranda, batllemas con dita d'Altagracia i tant i tant que arborada i tant i tant que arborada i tant i tant que arborada i tant i tant que arborada

Goigs de Sta. M.ª de Merola

7-4 - LA NOVA IMATGE DE LA MARE DE DÉU DE MEROLA

La Parròquia de Merola ha venerat des de sempre la imatge de la Mare de Déu. La primitiva imatge d'estil romànic fou cremada el dia 19 de juliol de l'any 1936. Era una talla de fusta policromada i daurada de 0'80 per 0'30 del segle XIII. Després de la Guerra Civil es féu una nova talla a semblança de l'anterior. L'escultor Jaume Pujols i el decorador Pere Corominas de Solsona en foren els autors. Aquesta imatge ha presidit l'església de Merola durant els últims 50 anys.

GOIGS DE SANTA MARIA DE MEROLA

QUE ES VENERA EN LA PARRÒQUIA DEL MATEIX NOM (BISHAT DE SOLSONA)

*Verge ssa immaculada
i hermosa estrella del dia,
de Merola invocada
sabeu nos, Santa Maria*

L'ancir pel vos saludà
amb la més gran ambaçada,
en Vós el Verh i encarnat,
per a reparar l'errada
que cometí el pare Adam
fent el que Déu prohibia.
De Merola

Vostre pureza, Maria,
és més blanca que la neu
a l'arcant en l'escumbria
al fons del fill de Déu;
llegia i pastora l'adonau
i el no'n saltà d'alegria.
De Merola

Els tres Reis de l'Orient
també a Jesús adoraren,
i cada u amb son present
vasallatge li presentaren
amb tot respecte i amor
al seu com Jesús meraven.
De Merola

Mare nos del Redemptor
Jesucriu, Salvador nostre,
plena sou de tan d'amor
per nos que podeu nostre,
que cada dia us estima
més i més, i en Vós combe.
De Merola

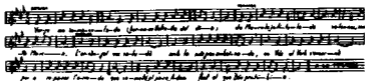
Sou poderosa, Senyors,
i mare sempre estimada;
a qui amb fervor vos implora
cap gràcia no li és negada,
si invoca vostre sant nom
al veure, mud i magada.
De Merola

No ens deixeu sense laire,
Reina de l'eterna Glòria;
del dimoni enganador
feu nos escapar victòria
Vós que un dia trepatreu
sa malvada tirania.
De Merola

A Vós, Verge soliana,
i en el Mar de Déu,
teniu en cada dia
que de Déu ens alcança
en un el temps de la vida
pau, pau, i sense signa.
De Merola

Al poble que en Vos confia
i clama a vostra bondat,
el bé vos sigui i en vos
en el temps de aquedar;
és una ment sempre
que mostra vostra valia.
De Merola

*Verge ssa immaculada
i hermosa estrella del dia,
de Merola invocada
sabeu nos, Santa Maria*

✠ Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.

OREMUS

✠ Et digni efficiamur promissionibus Christi.

*Concede nos Jesum totum quemcumque Dominus Deus propriis meritis, et corporis tantitate gaudere, et gloriam
Beatae Mariae semper Virginitatis intercessionem, a praesenti liberari traxit et aeterna perfruere laetitia. Per Christum
Dominum nostrum. Amen.*

L'Evang. i Edm. Sr. Nibe de Solsona concedeu benigneament com dies d'indulgència a tots els Països que donant la imatge de
Santa Maria de Merola com a còpia devotament agueren goigs.

Goigs de Sta. Mª de Merola

Amb el pas del temps però aquesta imatge s'ha deteriorat. No obstant, la gent de l'Ametlla juntament amb la de Merola, recordant els seus orígens i les arrels de Merola han fet tallar una nova imatge que vol ser una còpia de la primitiva. L'escultor Ramon Majà i el decorador Josep Mª Rosell (els dos de Manresa) en són els autors.

Aquesta nova imatge fou beneïda a l'església de l'Ametlla de Merola el dia 20 de maig de 1990, presidint aquest acte l'il.lustríssim Dr. Manel Guiu i Roca, Vicari General de Solsona. Actualment, la imatge es venera en aquesta església.

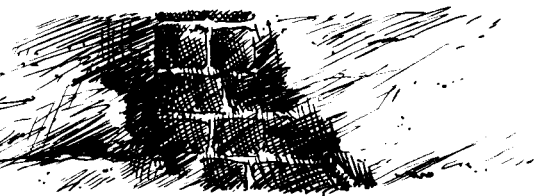

La Mare de Déu restaurada de l'any 1936

La nova Mare de Déu

De la imatge deteriorada s'ha fet una restauració i el dia 9 de setembre de 1990 dins els actes de la Festa Major de Merola la imatge fou tornada de nou a l'església de Sta. Mª de Merola on va ser rebuda amb tota solemnitat pels nombrosos devots que s'hi van aplegar. En acabar la missa solemne es va fer una processó encapçalada pels pendons de l'església i es cantaren els goigs de Merola: l'acte acabà venerant la imatge amb la següent invocació:

*Santa Maria de Merola,
serventa del Verb encarnat
empar del vostre fills i devots
protectora de teixidors i filadores
amant de les flors i de l'aigua
amiga dels ocells i peixos
devota del sol i espais lluminosos
admiradora dels pins i la farigola
hereva del silenci i la calma
mestra de l'amor i la pau
veïlladora dels vius i dels difunts.
De Merola intitulada,
valeu-nos Santa Maria.*

7-5 - EL CONTRAPÀS DELS MEROLANS

Pere Feliu recull una cançó popular d'un antic ball on es relacionen les cases de pagès del terme de Merola amb els oficis i maneres que tenien. De la cançó només en coneixem la lletra i era cantada per un captaire anomenat Nofre que recorria les cases de Merola demanant almoïna; se'l coneixia popularment amb el nom de Mofa degut a la facilitat que tenia per parodiar a tothom.

Façana principal de la Casa Gran de Cal Riera

Detall de l'arcada interior de l'Alsina

La cançó és la següent:

El contrapàs dels Merolans
fadrins, jo us el cantaré,
tra-laral-la-la-ra-la-ré,
fadrins, jo us el cantaré,
tra-la-ral-la-la-ra-la-ré.

El Grapal com li direm,
el Grapal com a primer?

El Grapal el garriguer,
i a cal Genís el fuster.

I a cal Genís el fuster,
i a l'Alsina el serpenter.

I a l'Alsina el serpenter,
i a Vilafresca el patofler.

I a Vilafresca el patofler,
i a la Barraca el violiner.

I a la Barraca el violiner,
i el Daina també hi vol ser.

I el Daina també hi vol ser,
i el Putxot l'escopeter.

I el Putxot l'escopeter,
i a Merola el campaner.

I a Merola el campaner,
i a cal Japet el fuseller.

I a cal Japet el fuseller,
i a cal Circuns l'araller.

I a cal Circuns l'araller
i a cal Roig el pigoter.

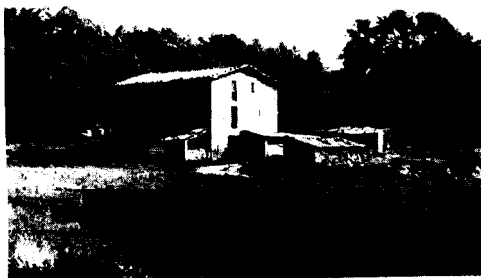
I a cal Roig el pigoter,
i a Casa Nova l'arrauer.

I a Casa Nova l'arrauer,
i a cal Pla el ganyofer.

I a cal Pla el ganyofer,
i a Subirana el tabaquer.

I a Subirana el tabaquer,
i a Casa Vella el carboner.

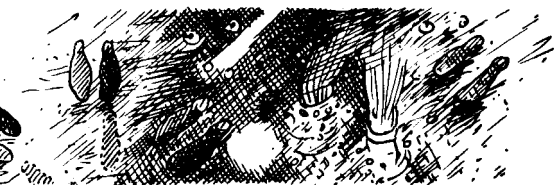
I a Casa Vella el carboner,
i a Subiraneta el gavatxer.

Cal Circuns

Casa Subiraneta

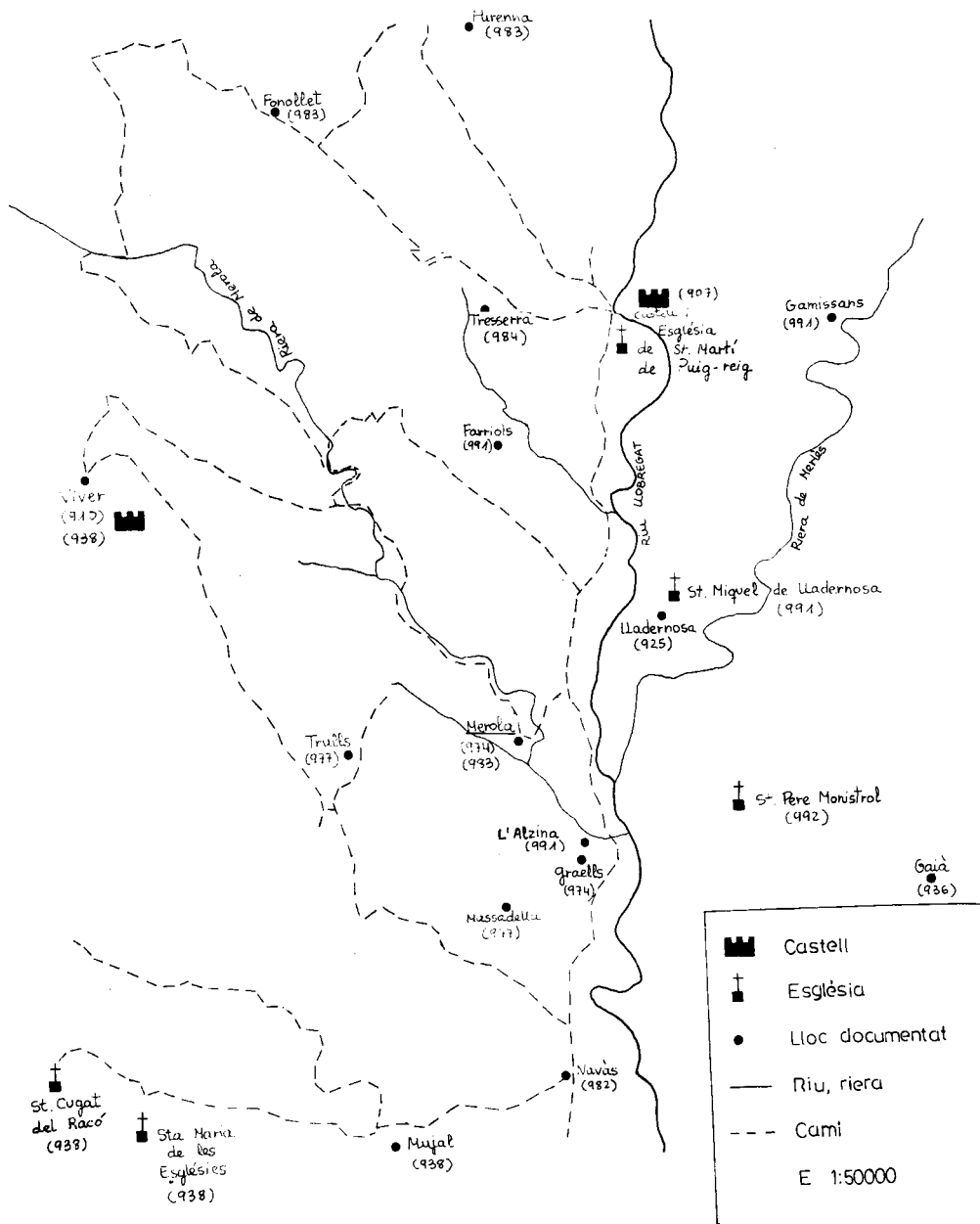

I a Subiraneta el gavatxer
i a Cal Riera l'escaler.

I a Cal Riera l'escaler,
i a la Granota l'hostaler.

I a la Granota l'hostaler,
i el Molí el tamboriner.

Merola i els seus entorns al s.X

ANNEX 1: CONSUETUDS DE MEROLA (Llibre de Visites Pastorals. 1745. Arxiu Parroquial de Puig-reig)

"Lo prior de Puig-reig s'ha de cuidar de dir missa tots los dies de l'any a l'església de Merola i s'acostuma a començar-se en eixir lo sol; abans de la missa se siuen los goigs del Roser i després asperges si és diumenge i amonestar les festes i acabada la missa si és diumenge o festa anyals se fan absoltes. També se trau la vera Creu totes les festes anyals.

També se fa benedició del terme tots los diumenges d'unes santes Creus a les altres exclusive i se fa al padró del cementiri.

També s'ha d'anar a dir missa altra de les festes en dita església de Merola en les diades següents: dia de Sta. Francesca a 9 de març, dia de sant Pere màrtir, a 29 d'abril, i dit dia es beneeix rams, dia de sant Domènec a 4 d'agost, dia dels sants Metges, 27 de setembre, dia de sant Crisanto a 25 d'octubre, però dit dia donen vuit sous de la caritat de la missa, dia de santa Llúcia, a 13 de desembre; aquetes sis diades per mon antecessor fou convingut en alguna concòrdia, però no l'le vista ni trobada sobre haver regirat los papers de l'arxiu algunes vegades, i en aquestes dades no se diuen goigs.

També se deu anar a Merola lo dissabte sant i s'han de beneir les fonts. La nit de Nadal en eixir de la missa del gall a Puig-reig se va tot seguit a Merola i se diu luego una missa i altra a l'hora acostumada, i no se canten matines en dita església.

Lo dia de sant Joan de juny s'hi diuen dues misses, matinal i major a cosa de les onze hores i aquesta se diu cantada solemne, sinó que per alguna urgència no se pogués fer, i s'aplica la major pro pupulo, i dit dia ha de donar dinar la casa Riera o bé l'hostal Nou al Vicari, altre sacerdot i a l'escolà, i si no vulguessen donar dinar no hi ha obligació de dir-hi més que missa matinal, pues així ho féu un prior antecessor que dexà la missa major perquè no li volien donar dinar, i després se'n determinaren i des d'aleshores sempre h'ha donat la dita casa Riera, o bé Hostal Nou.

També s'ha d'anar a Merola a confessar-los per lo precepte anual a la quaresma per ser parròquia de Vanda. També quan s'ha d'administrat lo viàtic als de Merola, si avisen amb temps competent se va allà a dir missa i des d'allí se li porta, però si és de pressa o no és a hora que es puga fer lo dit, se li porta de Puig-reig, i se pren cera d'esta església

per a la llanterna, mentre que ells continuen en fer caritat a l'administració del SS. Sacrament.

En los enterraments se practica de la mateixa manera que a Puig-reig, sols que allí s'acostuma a fer absoltes a tots los oficis i los drets parroquials són de la mateixa manera que a Puig-reig, sols que a les funcions acostumen donar candela als capellans quan tornen d'oferir per a cremar al cor i després ells repleguen el que sobra.

Advertesc que quan es fa algun enterrament o honres a Merola que hi ha junta de capellans que abasten per a tot, s'acostuma a dir missa ab assistents i també de fa a Puig-reig, però com no hi ha dalmàtiques a Merola ni a Fonollet sempre que s'han de portar a fora se n'ha de cuidar los de la casa de la funció, a no ser que lo prior se'n vulga cuidar per fer-los aqueis agassajo.

De les campanes tampoc no se'n cuida lo prior a Merola, ni per les festes ni per enterros. Les celebracions dels oficis fundats a Merola los cumplo lo prior al temps que ben vist li és, sols se cumpren en lo decurs de l'any.

Los delmes jo los tinc explicats que són com los de la partida dels lluchs, que és en tot lo que delma lo rei de nou, cinc per al prior o rector de Merola; sols advertesc que a Subirana hi ha algunes barqueres o aious que tot lo delme és del prior.

Advertesc que als de Merola no els pot casar lo prior sense llicència del bisbe o son vicari perquè és jurisdicció de Vanda, i deu guardar los mateixos aires en tot com los demás rectors del bisbat; emperò a lo que toca a la jurisdicció de Puig-reig no té que recórrer a ningún superior, sols que casen precedint les degudes diligències.

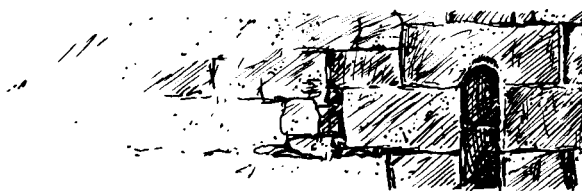
ANNEX 2: EL TRESOR DE PUIG-REIG.

L'any 1964, en el transcurs d'unes obres efectuades a la casa de cal Riera, es varen trobar, dins d'un cofre, 781 monedes d'or i de plata. La notícia trascendí a la premsa i assabentats els organismes oficials (Govern Civil i Direcció General de Bellas Artes) aplicaren el dret preferent de l'estat a incorporar les troballes d'interès al seu patrimoni: El Tresor va quedar inicialment custodiat a l'Ajuntament de Puig-reig, passà després al de Barcelona i des de l'any 1968 n'és dipositari el Gabinet Numismàtic de Catalunya.

Aquesta institució en va fer una exposició l'any 1982, exposició que posà en evidència la importància d'aquest conjunt de monedes que es coneix avui amb el nom del Tresor de Puig-reig.

De les 781 monedes, 67 (51 d'or i 16 de plata) són espanyoles i americanes, procedents de les seques de Barcelona, Sevilla, Madrid, Segòvia, Lima, Mèxic, Potosí, Santiago de Xile, etc., dels anys 1700 fins el 1855; són unces de 8 escuts, d'1 escut, doblons de 80 i 100 rals. Les restants 714 monedes són "duros" de plata de 5 francs i 5 lires corresponents al període de 1777-1796 i 1855, procedents de París, Rouen, Estrasburg, Lió, Bordeus, Tolosa, etc.

Atesa la importància històrica i numismàtica del "Tresor de Puig-reig", un dels aspectes més importants és el de l'origen del seu atresorament. Pere Vegué, en el pròleg del catàleg

de l'exposició de l'any 1982, explica que l'atresorament podria entendre's si considerem la composició de la moneda i la seva cronologia. Pel que fa a les monedes més antigues, les del s. XVIII, aquestes es van atresorar al no tenir curs legal per tractar-se d'una moneda antiga, inutilitzable.

Pel que fa a la moneda estrangera, majoritàriament de començaments i mitjans del s. XIX, circulà legalment a l'Estat fins a mitjans segle, en una època en que es practicava el que s'ha anomenat "el drenatge de la plata". "El drenatge de la plata" consistia en exportar il·legalment la moneda espanyola de bona llei cap a França a canvi d'importacions de moneda forana més pobra en plata. Aquest fenomen es produí durant el s. XIX, principalment durant la Guerra del Francès, el regnat de Ferran VII i les Guerres Carlines. El Tresor de Puig-reig demostrà que aquestes fugues eren especialment freqüents en aquesta zona de l'interior de Catalunya, tan properes amb França (47).

NOTES:

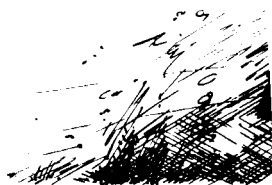
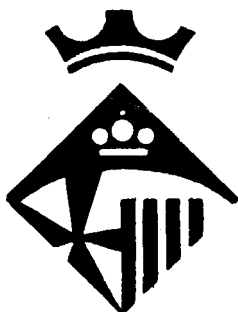
1. Rosa SERRA ROTÉS: *Introducció, a "Catalunya Romànica. XII. El Berguedà", Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1985.*
 2. Federico UDINA MARTORELL: *El Archivo Condal, Barcelona 1950, pàgs. 383, doc. 201.*
 3. Joan SERRA VILARÓ: *Les Baronies de Pinós i Mataplana, vol. III, Barcelona 1950, pàgs. 88-93.*
 4. *Biblioteca de Catalunya, Perg. 8925, 4-IV-8.*
 5. *Arxiu Capitular de Solsona. Fons de Serrateix.*
 6. Joan SERRA VILARÓ: *Les Baronies de Pinós i Mataplana, vol. III, Barcelona 1950, pàgs. 101.*
 7. *Arxiu Soler de Jaumàs. Relació de Censos Antics, 1819.*
 8. A.C.A., *Berenguer Ramon I, perg. 59.*
 9. Ramon VILADÉS: *Sta. Maria de Merola, a "Catalunya Romànica. XII. El Berguedà", pàgs. 401.*
 10. Joan RAIS: *Santa Maria de Merola, a "Full Informatiu del Romànic" núm. 19, nov. 1979*
El Temple Carolingi de Santa Maria de Merola (Berguedà), a "Diplomatari", núm. 7, Barcelona, setembre de 1981, pàgs. 15-17.
 11. Joan SANTAMARIA: *Memòries del Monestir de Sant Pere de la Portella i de tot el seu abaciat i baronia, Moià, 2ª edició, 1986, pàgs. 18-19 de l'apèndix, doc. XVI.*
 12. Joan SANTAMARIA: *Memòries del Monestir de Sant Pere de la Portella..., pàgs. 24-25 de l'apèndix, doc. XXII.*
 13. Paul H. FREEDMAN: *Tradició i regeneració a la Catalunya Medieval, Ed. Curial, Biblioteca de Cultura Catalana, vol. 59, Barcelona 1985, pàg. 89.*
 14. Antoni LLORENS I SOLÉ: *Vinculació del Trobador Guillem de Berguedà, i dels seus pares, els vescomtes de Berga, amb el monestir de Santa Maria de Solsona, a XXIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos celebrada el juny de 1979 a Berga, "Centre d'Estudis Berguedans, Vol. 1, Berga 1982, pàgs. 87-88.*
 15. *Arxiu de la Corona d'Aragó, Jaume I, perg. 273.*
-
16. Ignasi M. PUIG I FERRETÉ: *La casa comtal de Pallars, senyora de Berga i de la Baronia de Mataplana als s. XIII-XIV, a Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos... pàg. 121.*
 17. Manuel RIU: *Presentació, a "Catalunya Romànica. XII. Berguedà", pàg. 19.*
 18. *Arxiu Soler de Jaumàs. Relació dels censos antics de l'any 1817.*
 19. *Arxiu de la Corona d'Aragó. Ordenes Militars. Gran Priorat de Sant Joan de Jerusalem. Libros y Lagajos. Secció 3ª, arm. 3, leg. 2: Cabreo de las Rendas de los Templarios en Berga y Fonollet (s. XIII en pergamino).*
 20. *Arxiu de la Corona d'Aragó, Jaume I, perg. 2257.*
 21. A.C.A., *Gran Priorat, Secció 3, leg. 1 (3), Sig. 1126, núm. 205 (fol. 6.9).*
 22. Manuel RIU RIU: *Presentació al volum XII de "Catalunya Romànica. XI. Berguedà", pàg. 18.*

23. Me Dolors SANTANDREU: *Els Castells del Berguedà en un document del 1309, a Assembla Intercomarcal d'Estudiosos...*, pàg. 101-118.
24. Francisco MONTSALVATGE FOSSAS: *Notícies Històriques*, vol. XIX.
25. Ramon VILADÉS: *Casa Subirana, a "Catalunya Romànica. XII. El Berguedà"*, pàg. 390.
26. Arxiu Soler de Jaumàs. *Relació de censos antics de l'any 1817*.
27. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Francesc Torruella. 1607-1624*, fol. 5.
28. Arxiu Soler de Jaumàs.
29. Arxiu Soler de Jaumàs.
30. Arxiu Soler de Jaumàs. *Pergamí 1596*.
31. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Francesc Torruella. 1607-1658*, fol. 17 i 18.
32. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Pau Lluis Perarnau. 1615-1625*, fol. 18-22.
33. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Llibre de "Baptismes, Obyts y desposoris de Marola de 1692 fins a 1704"*.
34. Arxiu Soler de Jaumàs.
35. Joan SERRA VILARÓ: *Les Baronies de Pinós i Mataplana*, vol. III, pàgs. 230-231.
36. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Francesc Torruella. 1607-1658*, fol. 17 i 18.
37. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Francesc Torruella. 1607-1658*, fol. 83.
38. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Llibre de "Baptismes, Obyts y desposoris de Marola de 1692 fins a 1704"*.
39. Josep IGLESIES: *Estatístiques de població de Catalunya. El primer vicenni del s. XVIII*, vol. I, Barcelona 1974, pàg. 433.
40. Pierre VILAR: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. III, pàgs. 510-511.
41. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Lluis Perarnau i Josep Alsina. 1626-1691*, doc. 1.
42. Francisco de Zamora: *Diario de los Viajes hechos en Cataluña*, Barcelona 1973, pàg. 103.
43. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Manual Notarial de Pau Lluis Perarnau (Captols matrimonials, Apoques, etc.) 1615-1625*, fol. 18 i 20.
44. Arxiu de la Cúria de Solsona. *Parròquia de Puig-reig*.
45. Arxiu Parroquial de Puig-reig. *Llibre de Visites del s. XVIII*.
46. Arxiu de la Cúria de Solsona. *Parròquia de St. Martí de Puig-reig*.
47. *El Tresor de Puig-reig. Museu d'Història de la Ciutat. Gabinet Numismàtic de Catalunya*, Barcelona 1982.
- Rosa SERRA ROTÉS: *El Tresor de Puig-reg, a "L'Erol"*, núm. 6, Berga 1982, pàgs. 10-12.

CAIXA DE MANRESA

*l'Excm. Ajuntament
de Puig-reig*